

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2023.12.2>

УДК 37.014.54

Ольга Мельниченко

ORCID ID 0000-0002-5297-9551

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Факультету педагогічної освіти,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
бульвар І. Шамо, 18/2, 02154 Київ, Україна,
melnychenko@kubg.edu.ua

ІНВЕСТИЦІЇ В ОСВІТУ ТА ПИТАННЯ ЗАПОРУКИ ЇЇ ЯКОСТІ: ОСВІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена одному з важливих складників освітології – економіці освіти, що вивчає попит на освіту, її фінансування та забезпечення; а також проблемі економічної ефективності інвестицій у людину та в розвиток людського капіталу. У статті проаналізовано обсяг бюджетних інвестицій в освіту, зокрема вищу, в країнах Європейського Союзу у порівнянні з Україною. Стратегія розвитку Європейського Союзу передбачає пріоритетність фінансування освіти, оскільки саме освіта, зокрема вища, забезпечує інноваційний розвиток держави, високий ступінь соціокультурного поступу, розвиток людського капіталу. Акцентовано взаємозв'язок між обсягом інвестицій в освіту та її якістю. Проте наголошено, що на досягнення високої якості освіти впливають не лише обсяг фінансових інвестицій, а й політичні, соціальні, економічні, аксіологічні реалії життя країни. У статті проаналізовано великий обсяг статистичних даних щодо фінансування освіти в Європі та Україні, виявлено загальні тенденції цього процесу та відмінності. Визначено певні диспропорції у фінансуванні вищої освіти в Україні, що впливають на кінцевий результат та на якість освіти: неврахування демографічних, економічних чинників, що призвели до суттєвого навантаження на економіку України і невідповідності якості вищої освіти, що надається, потребам громадян, суспільства, країни. Наголошено на необхідності оптимізації мережі закладів вищої освіти в Україні і розподілу видатків державного бюджету між ними з врахуванням результатів освітньої діяльності.

Ключові слова: економіка освіти, інвестиції в освіту, освітологія, фінансування освіти, якість освіти.

Вступ. Освітологія як міждисциплінарний науковий напрям дослідження має багато зон перетину з іншими науками, зокрема з економікою. Економіка освіти – це важлива складова освітології, яка вивчає економічні питання, пов'язані з освітою: попит на освіту, фінансування та забезпечення освіти та економіку освітніх установ. Економіка освіти спрямована на розкриття інноваційних механізмів сучасної сфери освіти та допомагає аналізувати і прогнозувати її розвиток. «Економіка освіти – це наука про специфіку виробничих сил і виробничих відносин у галузі, що створює освітні послуги і задовольняє потреби особистості і суспільства в них при обмежених ресурсах, що виділяються на ці цілі. Вона досліджує, виявляє особливості дії економічних законів і категорій у сфері навчання і виховання молодого покоління, підготовки кваліфікованої робочої сили, підвищення освітнього і культурного рівня населення» (Огнев'юк, Сисоєва, с. 155).

Проблемам економіки освіти приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Більшість досліджень з цієї проблеми були проведені представником чиказької школи Теодором Шульцем, якого було нагороджено Нобелівською премією за розробку концепції «людського капіталу», що

сконцентрована на проблемах економічної ефективності інвестицій у людину. Надалі розробка положень цієї концепції пов'язана з іменами Г. Беккера, Дж. Мінцера, Л. Хансена, Ф. Уелча та інших. Серед вітчизняних дослідників економіки освіти можна визначити таких науковців: Л. Бурдонос, Ю. Вітренко, І. Власова, В. Куценко, О. Падалка, Я. Петраков та інші.

Інвестиції в освіту та питання забезпечення якості освіти є надзвичайно актуальними проблемами в сучасному світі, де освіта визнається ключовим фактором розвитку суспільства та конкурентоспроможності країни. Освітлогічний аспект цих питань допомагає розглядати їх з точки зору освітньої науки та дослідження.

Метою статті є дослідження витрат бюджету в країнах світу на освіту, з'ясування відсотків від загального бюджету, які витрачають країни на освіту в цілому, зокрема і в Україні, а також виявлення закономірності або взаємозв'язку між інвестиціями в освіту та її якістю. Відповідно до мети поставлено такі завдання: а) дослідити витрати з бюджету на освіту в європейських країнах; б) проаналізувати витрати з бюджету на освіту в Україні; в) виявити закономірності чи взаємозв'язок між інвестиціями в освіту та її якістю.

Результати дослідження. Фінансування освіти є пріоритетною сферою в контексті стратегії розвитку Європейського Союзу. Інвестиції в освіту, професійно-технічне навчання, навчання протягом життя забезпечують розвиток людського капіталу для підвищення можливостей працевлаштування, активного громадянства та соціальної єдності, зокрема сприяють боротьбі з маргіналізацією та безробіттям серед молоді.

Дослідження науковців з різних країн підтверджують, що державні інвестиції в освіту та навчання мають багато переваг і позитивних впливів на економіку та суспільство через підвищення кваліфікації та інтелектуального рівня працівників, тим самим зменшуючи безробіття та бідність у країні (Tudor et al., 2023; Ukaj et al., 2023). Освіта підвищує продуктивність і креативність людей, а також сприяє розвитку підприємництва та передових технологій, розвиваючи капітал, заснований на знаннях (Dia Kamgnia and Bergaly, 2022; Seidl, 2022). Освіта відіграє вирішальну роль у забезпеченні економічного та соціального прогресу, сприяючи інвестиційному економічному зростанню в довгостроковій перспективі (Ilyash et al., 2022; Sinha et al., 2023; Asongu and Shobande, 2022).

І дуже важливими є інвестиції в освіту, професійно-технічне навчання, навчання впродовж життя для розвитку активного громадянства, соціальної єдності та європейських цінностей (Проценко та інші, 2021).

Загалом у Європі державне фінансування освіти становить 90% від загального обсягу інвестицій в освіту. Воно перебуває під тиском через заходи з економії та процеси консолідації бюджетів, що здійснюються в рамках усього процесу координації економічного управління в Європі.

Аналіз статистичних європейських звітів Eurostat та Eurydice протягом останніх років демонструє, що рівень державних витрат на освіту в країнах – членах ЄС майже не змінювався. Однак залишаються значні відмінності між країнами у питанні фінансування освітньої сфери. У 2019 р. в країнах ЄС в середньому витрачалося на освіту 4,7% ВВП, що становило приблизно 10% загальних державних витрат. Менше 4% ВВП витрачалося в Ірландії (3,1%), Італії (3,9%), Румунії (3,6%) та Болгарії (3,9%), в той час, як 6,0% і більше – в Естонії (6,0%), Бельгії (6,2%), Данії (6,3%) та Швеції (6,9%). Що стосується частки державних витрат на освіту в загальних державних видатках – на одному полюсі перебуває Естонія (15,5%) та Латвія (15,0%), де державні витрати на освіту становили понад 15% загальних державних видатків, тоді як на іншому полюсі – країни, в яких менше 10% загальних державних видатків спрямовується на освіту: Італія (8,0%), Греція (8,3%), Іспанія та Франція (по 9,5%), Німеччина (9,6%), Словаччина (9,8%) та Австрія (9,9%) (Eurostat).

Також можна помітити, що за останні роки в більшості країн якщо і відбулися зміни щодо інвестицій в освіту, то вони несуттєві. Найбільш значні зміни сталися в Болгарії, Чехії та Естонії, де частка витрат на освіту в загальних державних витратах виросла більш ніж на 1 відсотковий пункт

за період з 2016 до 2019 р., і на Кіпрі, де вона зменшилася більш ніж на 1 відсотковий пункт за той самий період. У Румунії, Болгарії, Чехії, Кіпрі та Мальті відбулося реальне зростання абсолютних показників на понад 7%.

Слід зауважити, що найбільша частка державних коштів, виділених на освіту, спрямовується на середню освіту (38,7%), далі йдуть дошкільна та початкова освіта разом (33,4%) та вища освіта (16,2%). Державні витрати на освіту переважно розподіляються на педагогічний персонал (64%), за ним йде проміжне споживання (14%), куди входять витрати на придбання товарів і послуг, необхідних для надання освітніх послуг. На третьому місці валове нагромадження капіталу (7%), яке включає капітальні інвестиції, наприклад у будівлі, далі йдуть соціальні виплати (6%) та інші поточні трансферти (6%) (Eurydice, 2022/2023). Збільшення фінансування освіти декількома державами – членами Європейського Союзу пов'язано з переходом під час пандемії на онлайн та змішане навчання. У той же час фінансувалися проекти цифровізації, а також наймання додаткових вчителів або додаткове навчання вчителів, витрати на консультації та допомогу учням та на доплати вчителям. У деяких країнах школам компенсувалися додаткові витрати на профілактичні заходи, наприклад, придбання захисного обладнання або додаткових засобів для дезінфекції.

Варто відзначити, що в намаганні скоротити державні витрати, щоб зменшити дефіцит бюджетів, у переважній більшості європейських країн здійснювалися недалекоглядні скорочення фінансування освіти, що створювало перепони на шляху до якісної освіти та до тиску на зарплати, умови праці освітян та їх професійний розвиток. Дані звітів Eurydice (2022/2023) свідчать, що в останні роки є освітні бюджети зростали найбільш саме в тих країнах, в яких відбулося найбільше скорочення фінансування раніше, а це Іспанія, Румунія, Угорщина, Латвія та інші. У той же час у таких країнах, як Словенія та Греція, подальше скорочення державного фінансування освіти критично підриває забезпечення безкоштовної і доступної якісної освіти для всіх.

Перейдемо до аналізу інвестицій в освіту в Україні. Якщо подивитись на статистику, то 129 млрд. гривень, які було витрачено в 2022 р., у перерахунку на відсотки від ВВП свідчить про те, що Україна витрачає на освіту не менше, ніж країни Європи (Osvita.ua, 2022). Порівняння витрат на освіту в Україні та Євросоюзі представлено на рис. 1. Але питання полягає у тому, чи витрачаються ці кошти ефективно, чи підвищується якість освіти в цілому?

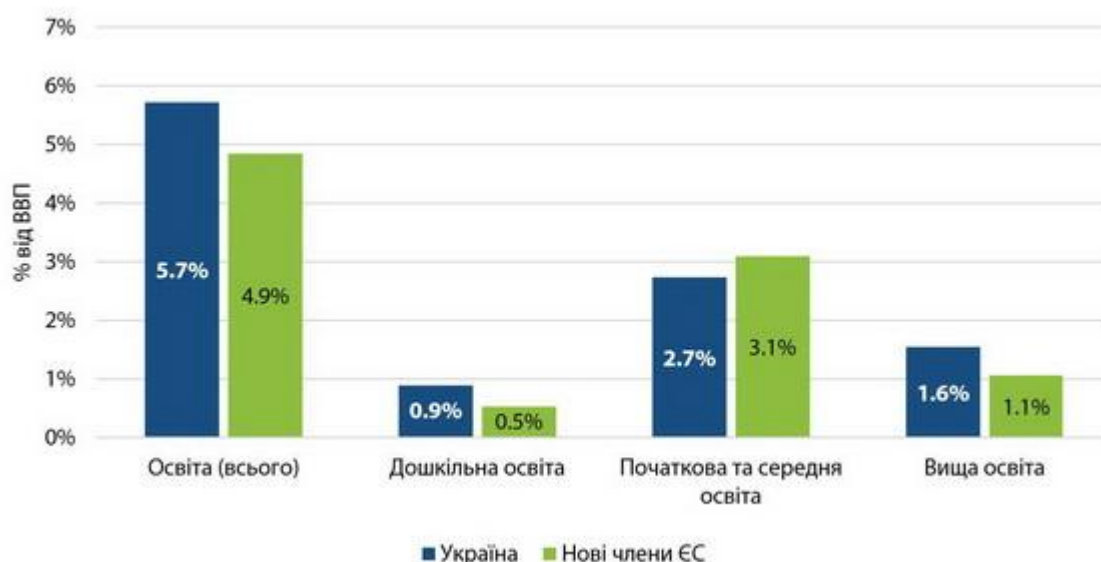

Рисунок 1. Витрати на освіту в Україні та Євросоюзі

Джерело: Репко, Руда, 2017.

Беззаперечним є той факт, що стимулювати економічне зростання та прискорювати реформи в освіті держава може і робить через свій основний інструмент – державний бюджет. Однак для досягнення суспільно важливих результатів треба мати розроблені чіткі та конкретні показники ефективності, за якими можна було б оцінити якість витрачання державних коштів, особливо в такий непростий для країни час. Якщо подивиться на довоєнний період, то в середньому на освіту в Україні витрачалось майже 6% від ВВП. Це доволі велика частина державних видатків, більше витрачалась лише на соціальну сферу (Всеосвіта, 2021). Але бюджетні програми з фінансування не мають сформульованих цілей, пов'язаних зі станом розвитку людського капіталу та моніторингу показників їх досягнення. За існуючими індикаторами неможливо з'ясувати ефективність фінансування та на що саме витрачаються кошти платників податків.

Щодо аналізу стану фінансування вищої освіти в Україні, то можна говорити про доволі високі за світовими мірками витратами на освіту (Сидор та інші, 2020), які лише зумовлюють вищий, ніж в інших країнах, відсоток людей з вищою освітою, однак, з іншого боку, не призводять ні до підвищення показників продуктивності праці, ні до задоволеності роботодавців якістю робочої сили та якістю системи освіти в цілому (Aleksandrova et al., 2019). Історичною причиною цього явища є багаторічне ігнорування при визначенні витрат на вищу освіту *демографічних трендів*: спаду народжуваності, урбанізації, а також реальних потреб економіки в кадрах певних спеціальностей та з певним набором знань та навичок.

Через відсутність гнучкої реакції на демографічні зміни у сфері вищої освіти сформувалася низка диспропорцій. Так, кількість дітей у віці 15–19 років скоротилася протягом 2000–2015 рр. на 41%, а кількість студентів – на 8%. Поступове скорочення кількості абітурієнтів почалося із запізненням і було дуже повільним. Так, у 2013 р. вищу освіту отримувало 4/5 української молоді. У 2016 р. ситуація не змінилася, оскільки за статистикою вступу до закладів вищої освіти потрапили 80% випускників шкіл порівняно з 50% у 2000 р. Через це існує суттєвий розрив між вимогами роботодавців та рівнем освіти в Україні. 30% українців відчувають, що мають вищий рівень освіти, ніж потрібно для виконання роботи.

Ще одна диспропорція: протягом 2010–2015 рр. загальна кількість студентів скоротилася на 33%, а кількість тих, що навчаються коштом держбюджету, лише на 19%. У 2016 р. більше половини зарахованих абітурієнтів – 51% від загального обсягу – навчалися за кошти держави порівняно з 38% у 2010 р. Кількість студентів на одного викладача, беручи до уваги денну, вечірню і заочну форми навчання, у 2015 р. становила близько 11 осіб, тоді як середній показник для країн Європи у 2013 році – 15,4 особи (інфографіку представлено в табл. 1).

Перекося пов'язані із *структурою державних видатків* на вищу освіту. Заклади освіти III–IV рівнів акредитації здебільшого фінансуються через Міносвіти. Рівень державних витрат на вищу освіту в Україні становить 1,1–1,4% ВВП, тоді як в інших розвинених країнах – близько 1% ВВП. 60% державних видатків на вищу освіту припадають на оплату праці, тоді як у країнах – нових членах ЄС ця частка становить 66%. Ще 32% державних видатків на вищу освіту йде на фінансування стипендій. Це надзвичайно високий показник, у країнах ЄС такі видатки становлять 17%.

Додаткова неефективність такого розподілу впливає ще й з того, що студентами схильні ставати здебільшого діти із забезпечених сімей, і саме їм держава виплачує стипендії. Під час опитування лише 12% студентів сказали, що належать до бідних сімей, тоді як серед молоді віком від 14 до 35 років таких виявилось 46% (Хмарочос, 2017).

Починаючи з 2017 р., розмір стипендій в Україні було підвищено, загалом на них було закладено 5 млрд грн, що на 1,5 млрд грн більше, ніж у 2015 році. З цих грошей 4 млрд грн виділялися МОН на академічні стипендії, а 1 млрд грн – на соціальні стипендії, які перебувають у віданні Міністерства соціальної політики. І хоча сам по собі факт підвищення затрат на стипендії студентам є позитивним, але самі соціальні стипендії видаються без перевірки на нужденність, а академічні – за досягненнями для найкращих 40–45% студентів. Через таку систему фінансування,

відсутність гнучкості в оплаті праці викладачів, великої кількості закладів вищої освіти можна констатувати слабкі конкурентоспроможні позиції українських закладів вищої освіти в світі (Терещенко, 2019).

Таблиця 1

Окремі показники системи вищої освіти в Україні*

	2000	2010	2015	Зміни у 2010-2015, %
Кількість ЗВО III-IV рівнів акредитації, з них	298	330	288	-12,7
· державних	208	231	208	-10,0
· приватних	90	99	80	-19,2
Кількість студентів, тис. осіб	1 363	2 067	1 375	-33,5
Кількість студентів у державних ЗВО, тис. осіб	1 194	1 810	1 259	-30,5
Кількість студентів, що навчаються коштом держбюджету, тис. осіб	-	799	649	-18,7
% студентів, що навчаються коштом держбюджету	-	39	47	-
Кількість штатних викладачів, тис. осіб	н/д	136	118	-13
Кількість студентів на одного викладача, осіб	н/д	15,25	11,68	-23,4

* Виключено дані з тимчасово окупованої території АРК та Севастополя
Джерело: Репко, Руда, 2017.

Питання кількості закладів вищої освіти відповідно до кількості населення країни сьогодні є одним з важливіших питань дослідження економіки освіти. У якості прикладу наведемо кількість та якість закладів вищої освіти в певних країнах та їхні місця в провідних світових рейтингах порівняно з ситуацією в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість та якість ВНЗ в Україні, Великій Британії, Швеції та Німеччині

				
Кількість університетів	288	160	48	427
у розрахунку на 1 млн. населення	6,35	2,48	4,95	5,28
у TOP 800 Times Higher Education	0	88	11	41
у QS TOP 400	1	48	8	28
у ARWU TOP 500 («шанхайський» рейтинг)	0	37	11	38

Джерело: Репко, Руда, 2017.

Як можна побачити з наведених даних в таблиці 2, велика кількість закладів вищої освіти не є запорукою її якості: 288 українських закладів вищої освіти представлені лише в одному зі світових рейтингів (на 464–468 позиціях). Так, Німеччина при значно більшій кількості населення країни має й більшу кількість закладів вищої освіти, але вони стабільно присутні у всіх світових рейтингах і з'являються там, починаючи з 20–30 позицій.

Таким чином, оскільки наявна мережа державних закладів вищої освіти накладає велике навантаження на економіку України, а заклади вищої освіти не здатні повною мірою задовольнити потреби громадян, суспільства, економіки, назрілою є оптимізація університетської мережі. Із цією метою В. Огнев'юк і В. Луговий (2022) обґрунтували Концепцію забезпечення конкурентоспроможності закладів вищої освіти України, яка передбачає об'єднання людських, фінансових, матеріальних ресурсів закладів вищої освіти, що потерпають від демографічної кризи, руйнування інфраструктури під час війни з РФ, нестачі фінансів з метою перетворення їх на потужні конкурентоспроможні регіональні заклади.

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що фінансування освіти є пріоритетною сферою в контексті стратегії розвитку Європейського Союзу, тому що інвестиції в освіту, професійно-технічне навчання, навчання протягом життя забезпечують розвиток людського капіталу для підвищення можливостей працевлаштування, активного громадянства та соціальної єдності. У країнах Європейського Союзу в середньому витрачається на освіту 4,7% ВВП, що становить приблизно 10% загальних державних витрат. Однак і сьогодні залишаються значні відмінності між країнами в питанні фінансування освітньої сфери. Найбільша частка державних коштів європейських країн, виділених на освіту, спрямовується на середню освіту (38,7%), дошкільну та початкову освіту разом (33,4%) і на вищу освіту (16,2%).

Щодо фінансування освіти в Україні, то в довоєнний період в середньому витрачалось майже 6% від ВВП країни (більше державних видатків витрачалось лише на соціальну сферу). Але бюджетні програми з фінансування не мали сформульованих цілей, пов'язаних із станом розвитку людського капіталу та моніторингу показників їх досягнення: за існуючими індикаторами неможливо з'ясувати ефективність фінансування та на що саме витрачалися кошти платників податків. Кількість закладів вищої освіти в країні не є запорукою якості її системи освіти, більш того, в останні часи можна спостерігати тенденції скорочення кількості закладів вищої освіти за рахунок їх об'єднання в сучасні освітні центри. Таку ж тенденцію можна спостерігати і в Україні. У якості її підтвердження можна навести об'єднання Київського університету імені Бориса Грінченка з Київською Академією мистецтв у 2022 р.

Отже, інвестиції в освіту є одним з важливих факторів, що сприяють підвищенню її якості. Однак для забезпечення високої якості освіти необхідно також враховувати інші фактори, такі, як політика держави у сфері освіти, кваліфікація та мотивація викладачів, а також соціально-економічні умови в суспільстві.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні наслідків розподілу видатків державного бюджету між закладами вищої освіти в Україні з елементами моделі фінансування за результатами.

Список використаної літератури

1. Верховна Рада ухвалила бюджет на 2022 рік: скільки витратять на освіту. *Всеосвіта*. 2 грудня 2021. URL: <https://vseosvita.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalyla-biudzheth-na-2022-rik-skilky-vytratiat-na-osvitu-48096.html> (дата звернення: 10.10.2023).
2. Видатки на освіту в 2022 році скоротили на 14 млрд грн. *Освіта.ua*. 28.04.2022. URL: <https://osvita.ua/news/86354/> (дата звернення: 10.10.2023).

3. Огнев'юк В. О, Сисоєва С. О. Вступ до освітології: Навчальний посібник / Упорядники: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. Київ: Едельвейс, 2017. 382 с.
4. Огнев'юк В., Луговий В. Проблема кількості та якості у вищій освіті в контексті університетської мережі в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 2 (37). С. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.21>
5. Проценко О., Бульвінська О., Мельниченко О., & Хархула Я. Університетські цінності в закладах вищої освіти України та Республіки Польща: погляд студентів. *Освітологія*. 2021. № 10. С. 45–54. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.105>
6. Результати опитування: чим живе та цікавиться українська молодь (інфографіка). *Хмарочос*. 23.11.2017. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2017/11/23/rezultati-opituvannya-chim-zhive-ta-tsikavitsya-ukrayinska-molod-infografika/> (дата звернення: 10.10.2023).
7. Репко М., Руда Ю. Освіта по-українськи: 129 млрд грн – марнотратство чи інвестиції в майбутнє покоління? *VoxUkraine*. 15 Лютого 2017. URL: <https://voxukraine.org/en/osvita-po-ukrayinski-en> (дата звернення: 10.10.2023).
8. Сидор Г., Вербицька І., Савків У. Впровадження зарубіжного досвіду фінансування загальної середньої освіти. *Економічний дискурс*. 2020. № 4. С. 97–103. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-10>
9. Терещенко Г. М. Перспективи запровадження нових інструментів фінансування освіти в Україні. *Освітня аналітика України*. 2019. № 1. С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2019-1-58-66>
10. Aleksandrova O., Hroznyi I., Vinnikova N., Chuvasova N. Control of the quality assurance system at the modern Ukrainian university. *Naukovyi Visnyk NHU*. 2019. № 2. P. 153–162. DOI: <https://doi.org/10.29202/nvngu/2019-2/18>
11. Asongu S. and Shobande O. Has Knowledge Improved Economic Growth? Evidence from Nigeria and South Africa. *Journal of Public Affairs*. 2022. № 22 (S1), e2763. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3927184>
12. Dia Kamgnia B., and Bergaly C. K. Education: The Hypothesis of Negative Returns / C. Monga (Ed.). *The Oxford Handbook of the Economy of Cameroon*. Oxford: Oxford Academic, 2022. P. 355–370. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780192848529.013.40>
13. Eurostat. Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (дата звернення: 10.10.2023).
14. Ilyash O., Taranenko L., Trofymenko O., Koba N., & Sobczak-Michalowska M. Assessing the educational dimension of national economy innovative development. *CEUR Workshop Proceedings*. 2023. P. 26–46.
15. Mobility Scoreboard: Higher education background report – 2022/2023. *Eurydice*. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/mobility-scoreboard-higher-education-background-report-20222023> (дата звернення: 10.10.2023).
16. Seidl T. Investing in the knowledge economy: The comparative political economy of public investments in knowledge-based capital. *European Journal of Political Research*. 2022. Vol. 62. Issue 3. P. 924–944. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12546>
17. Sinha M., Sarkar D., Chaudhury A. R., Metia A. Effectiveness of Social-Sector Expenditure and Governance on Economic Development. A Comparative Study between Developing and Developed Economies / R. C. Das (Ed.). *Social Sector Spending, Governance and Economic Development: Perspectives from Across the World*. London: Routledge, 2023. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003245797>
18. Tudor S., Cilan T. F., Năstase L. L., Ecobici M. L., Opran E. R., & Cojocaru A. V. Evolution of Interdependencies between Education and the Labor Market in the View of Sustainable Development and Investment in the Educational System. *Sustainability*. 2023. № 15 (5). Art. 3908. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15053908>
19. Ukaj M., Hoti A. & Mustafa-Topxhiu R. The impact of education on improving labour market outcomes in developing countries – evidence from Kosova. *Southeast European and Black Sea Studies*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1080/14683857.2023.2231680>

References

- Vseosvita (2021, December, 2). *Verhovna Rada uhvalila byudzhnet na 2022 rik: skilki vitraty na osvitu* [The Verkhovna Rada approved the budget for 2022: how much will be spent on education]. <https://vseosvita.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalyla-biudzhnet-na-2022-rik-skilky-vytratiat-na-osvitu-48096.html>
- Osvita.ua (28.04.2022). *Vidatki na osvitu v 2022 roci skorotili na 14 mlrd grn.* [Expenditures on education in 2022 were reduced by UAH 14 billion]. <https://osvita.ua/news/86354/>
- Ogneviuk, V. O., Sysoieva, S. O. (2017). *Vstup do osvitolohiyi: Navchalnij posibnik* [Introduction to educology: Study guide]. Edelvejs.
- Ogneviuk, V., Lugovyi, V. (2022). Problema kilkosti ta yakosti u vishij osviti v konteksti universitetskoyi merezhi v Ukrayini [The problem of quantity and quality in higher education in the context of the university network in Ukraine]. *Educological Discourse*, 2 (37), 1–17. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.21>
- Protsenko, O., Bulvinska, O., Melnychenko, O., & Charchula, Y. (2021). Universitetski cinnosti v zakladah vishoyi osviti Ukrayini ta Respubliki Polsha: poglyad studentiv [University values at higher education institutions of Ukraine and the Polish People's Republic: students' view]. *Osvitohiya*, 10, 45–54. <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.105>
- Hmarochos (23.11.2017). *Rezultati opituvannya: chim zhive ta cikavitsya ukrayinska mlad (infografika)* [Survey results: what Ukrainian youth live and are interested in (infographics)]. <https://hmarochos.kiev.ua/2017/11/23/rezultati-opituvannya-chim-zhive-ta-tsikavitsya-ukrayinska-molod-infografika/>
- Repko, M., Ruda, Yu. (2017, March 7). Ukrainian-style Education: 129 Billions Hryvnya – a Waste or an Investment in the Next Generation? *VoxUkraine*. <https://voxukraine.org/en/osvita-po-ukrayinski-en>
- Sydor, H., Verbitska, I., & Savkiv, U. (2020). Vprovadzhennya zarubizhnogo dosvidu finansuvannya zagalnoyi serednoyi osviti [Introduction of foreign experience of financing general secondary education]. *The Economic Discourse*, 1 (4), 97–103. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-10>
- Tereshchenko, H. (2019). Perspektivi zaprovadzhennya novih instrumentiv finansuvannya osviti v Ukrayini [Prospects for the implementation of new instruments for education financing in Ukraine]. *Educational Analytics of Ukraine*, 1, 58–66. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2019-1-58-66>
- Aleksandrova, O., Hroznyi, I., Vinnikova, N., Chuvasova, N. (2019). Control of the quality assurance system at the modern Ukrainian university. *Naukovyi Visnyk NHU*, 2, 153–162. <https://doi.org/10.29202/nvngu/2019-2/18>
- Asongu, S. and Shobande, O. (2022). Has Knowledge Improved Economic Growth? Evidence from Nigeria and South Africa. *Journal of Public Affairs*, 22 (S1), e2763. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3927184>
- Dia Kamgnia, B., and Bergaly, C. K. (2022). Education: The Hypothesis of Negative Returns. In C. Monga (Ed.), *The Oxford Handbook of the Economy of Cameroon* (pp. 355–370). Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780192848529.013.40>
- Eurostat. Database.* <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Ilyash, O., Taranenko, L., Trofymenko, O., Koba, N., & Sobczak-Michalowska, M. (2023). Assessing the educational dimension of national economy innovative development. In *CEUR Workshop Proceedings* (pp. 26–46).
- Eurydice.* Mobility Scoreboard: Higher education background report – 2022/2023. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/mobility-scoreboard-higher-education-background-report-20222023>
- Seidl, T. (2022). Investing in the knowledge economy: The comparative political economy of public investments in knowledge-based capital. *European Journal of Political Research*, 62 (3), 924–944. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12546>
- Sinha, M., Sarkar, D., Chaudhury, A. R., Metia, A. (2023). Effectiveness of Social-Sector Expenditure and Governance on Economic Development. A Comparative Study between Developing and Developed Economies. In R. C. Das (Ed.), *Social Sector Spending, Governance and Economic Development: Perspectives from Across the World*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003245797>
- Tudor, S., Cilan, T. F., Năstase, L. L., Ecobici, M. L., Opran, E. R., & Cojocaru, A. V. (2023). Evolution of Interdependencies between Education and the Labor Market in the View of Sustainable Development and Investment in the Educational System. *Sustainability*, 15 (5), 3908. <https://doi.org/10.3390/su15053908>

Ukaj, M., Hoti, A. & Mustafa-Topxhiu, R. (2023). The impact of education on improving labour market outcomes in developing countries – evidence from Kosova. *Southeast European and Black Sea Studies*. <https://doi.org/10.1080/14683857.2023.2231680>

Стаття надійшла до редакції 11.10.2023

Прийнято до друку 30.11.2023

INWESTYCJE W EDUKACJĘ I PYTANIE GWARANCJI JEJ JAKOŚCI: ASPEKT OŚWIATOLOGICZNY

Olga Melnychenko, Kandydat nauk historycznych, profesor nadzwyczajny, profesor nadzwyczajny Katedra Oświatologii i Nauk Psychologiczno-Pedagogicznych, Wydziału Edukacji Pedagogicznej, Kijowski uniwersytet im. B. Grinczenki, bul. I. Shamo 18/2, 02154 Kijow, Ukraina, melnychenko@kubg.edu.ua

Artykuł poświęcony jest jednemu z ważnych elementów edukacji – ekonomii edukacji, która bada popyt na edukację, jej finansowanie i świadczenie; a także problem efektywności ekonomicznej inwestycji w ludzi i rozwój kapitału ludzkiego. W artykule dokonano analizy wydatków budżetowych na oświatę w krajach świata w porównaniu z Ukrainą, a także ustalono prawidłowość lub związek wzajemny pomiędzy wielkością inwestycji w oświatę a jej jakością. W artykule podkreślono, że finansowanie edukacji jest obszarem priorytetowym w kontekście strategii rozwoju Unii Europejskiej, ponieważ inwestycje w edukację, szkolenie zawodowe, kształcenie ustawiczne zapewniają rozwój kapitału ludzkiego w celu zwiększenia możliwości zatrudnienia, aktywności obywatelskiej i spójności społecznej, w szczególności przyczynić się do walki z marginalizacją i bezrobociem wśród młodych ludzi. Przeanalizowano dużą ilość danych statystycznych na temat finansowania oświaty w Europie i w Ukrainie, wskazano ogólne tendencje tego procesu oraz różnice. Zidentyfikowano pewne dysproporcje w finansowaniu oświaty, które mają wpływ na efekt końcowy i jakość edukacji.

Słowa kluczowe: ekonomika edukacji, inwestycje w edukację, pedagogika, finansowanie edukacji, jakość edukacji.

INVESTMENTS IN EDUCATION AND THE QUESTION OF GUARANTEEING ITS QUALITY: THE EDUCOLOGICAL ASPECTS

Olga Melnychenko, PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences, Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 I. Shamo Blvd, 02154 Kiev, Ukraine, o.melnychenko@kubg.edu.ua

The article is devoted to one of the important components of educology – the economics of education, which studies the demand for education, its financing and provision; as well as the problem of the economic efficiency of investments in people and in the development of human capital. The author investigates budget expenditures in the countries of the world on education, finds out how much of the country's total budget is spent on education as a whole, including in Ukraine, and also tries to find out whether there is a regularity or relationship between the amount of investment in education and its quality. The article emphasizes that financing education is a priority area in the context of the development strategy of the European Union, because investments in education, vocational training, lifelong learning ensure the development of human capital to increase employment opportunities, active citizenship and social cohesion, in particular, contribute to the fight with marginalization and youth unemployment. The author analyzed a large volume of statistical data on education financing in Europe and Ukraine, revealed general trends of this process and differences. Analysis of statistical European reports by Eurostat and Eurydice in recent years shows that the level of public spending on education in EU member states has hardly changed. However, there are still significant differences between countries in the financing of education.

In addition, the author identifies certain disproportions in the financing of education in Ukraine, which affect the final result and the quality of education. The need to optimize the network of higher education

institutions in Ukraine and the distribution of state budget expenditures among them, taking into account the results of educational activities, is emphasized.

Keywords: *economics of education, educology, financing of education, investment in education, quality of education.*